

Тетяна КІЗИМА

ВИТРАТИ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ: СУТНІСНО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Охарактеризовано сутність витрат домашнього господарства з позиції задоволення його потреб. Подано основні ознаки класифікації витрат домашніх господарств. Проаналізовано структуру і динаміку витратної частини бюджетів домогосподарств України та вплив на них окремих факторів.

Ключові слова: *витрати домашнього господарства, бюджет домогосподарства, депресивні споживачі, споживачі-наслідувачі, скупі споживачі, раціональні споживачі.*

Доходи, отримані членами домашнього господарства в процесі їхньої діяльності, спрямовуються на задоволення різноманітних потреб. Саме задоволення особистих потреб є основним завданням господарської діяльності людини. «Турбота про задоволення потреб має таке ж значення, як і турбота про наше життя і наш добробут; вона є найважливішою з усіх людських стремлінь...» [1, 31] – так на початку минулого століття К. Менгер говорив про людські потреби. А український учений зі світовим іменем Ф. Щербина (здобутки якого, на жаль, мало досліджені вітчизняними економістами) у науковій праці «Селянські бюджети» писав: «Без потреб неможливе людське створіння; без сукупних турбот про задоволення їх ніколи ще не існувало жодне людське суспільство. ... Людські потреби є тією основною засадою, якою рухається людське життя, визначається його зміст і вимірюється ступінь його розвитку. ... Чим складніше взагалі життя, тим різноманітніші потреби, і навпаки. Обидва процеси тотожні, і прогрес людства є прогресом його потреб. ... Бюджетно-монографічні дослідження основної загальної комірки – сім'ї – зводяться у результаті до вивчення людських потреб. ... Ті ступені і стадії розвитку, по яких пройшли культура і цивілізація, були лише різним вираженням людських потреб» [2, 88–104].

Дійсно, у процесі своєї життєдіяльності людина намагається задовольняти найрізноманітніші потреби: фізіологічні (потреби першого порядку), які є визначальними і відображають потреби людини як біологічної істоти в їжі, одязі, житлі, відпочинку тощо; інтелектуальні потреби, які стосуються освіти, творчої діяльності, що породжуються внутрішнім станом людини, потребами її духовного розвитку; соціальні потреби, пов'язані з функціонуванням людини в суспільстві. Як справедливо зауважив відомий український учений М. Бунге, «... потреба стає керівним потягом – головною діяльністю людини... У міру задоволення повсякденних потреб пробуджуються в людині потреби розумові, моральні й естетичні, які, своєю чергою, стають мало-помалу настільки ж необхідними, як і потреби фізичної природи» [3, 22–23]. Американський учений А. Маслоу також вважає, що потреби людей мають ієрархічний характер і задовольняються по чергово від нижчих фізіологічних до більш високих: потреби самозбереження (безпека); соціальні потреби (почуття духовної близькості); потреби в повазі (визнання); потреби в самоствердженні (саморозвиток і самореалізація).

Проблеми задоволення різноманітних потреб людини та оптимізації витрат на реалізацію цих потреб досліджувалися представниками різних течій світової економічної науки. При цьому основний акцент, як правило, робився на вивченні процесів споживання та заощадження (Дж. М. Кейнс, С. Кузнец, А. Маршалл, Ф. Модільяні, І. Фішер, М. Фрідман), а також дослідженні особливостей родинного розподілу доходів та їх спрямуванні на певні цілі (Г. Беккер, У. С. Джевонс).

Сучасні вітчизняні дослідники економічної діяльності домашніх господарств свої зусилля спрямовують в основному на вивчення джерел та дослідження тенденцій формування і напрямів регулювання доходів домогосподарств (З. Ватаманюк, Ю. Верич, А. Гвелесіані, К. Губін, Е. Лібанова, С. Панчишин, Б. Тимченко, Н. Федірко, Н. Холод), зовсім мало уваги приділяючи ефективності використання цих доходів, тобто здійсненню витрат членами домашнього господарства. Свого часу відомий економіст А. Маршалл зазначив: «... в грошовій економіці ознакою хорошого ведення господарства є такий розподіл меж виділення коштів на кожен вид витрат, щоб гранична корисність товарів ... у всіх випадках була однаковою» [4, 184]. Тому зважаючи на малодослідженість проблем, пов'язаних із формуванням витрат домашніми господарствами, а також їх велику роль в управлінні бюджетом домогосподарства, тема статті є досить *актуальною і своєчасною*.

Метою статті є дослідження сутності, ознак класифікації, структури та динаміки витрат домашніх господарств України, а також визначення основних пріоритетів їх формування в сучасних умовах.

Для задоволення своїх потреб члени домашнього господарства здійснюють певні витрати, тобто використовують наявні у них ресурси на певні цілі. Це може відбуватися двома шляхами: використанням грошових доходів або через натуральне самозабезпечення за рахунок власної трудової діяльності окремих членів господарства. Тобто, витратами домашнього господарства можна вважати грошові кошти або інші матеріальні активи (скажімо, продукцію особистого підсобного господарства), які вже використані домашнім господарством з метою задоволення особистих чи колективних потреб. Грошові витрати домашнього господарства є сукупністю платежів, які здійснює домогосподарство з метою забезпечення його життєдіяльності, а також добровільні внески його членів на користь інших осіб. Іншими словами, витрати домашнього господарства можна охарактеризувати як фактичні затрати, які спрямовані на задоволення матеріальних і духовних потреб його членів та є необхідними для забезпечення життєдіяльності і розвитку домогосподарства.

Дослідники виділяють різні напрями використання доходу домашніх господарств, часто ототожнюючи їх з витратами. Наприклад, професор А. Ю. Чернов, залежно від функціонального призначення, виділяє такі групи витрат домашнього господарства: а) особисті споживчі витрати (придбання матеріальних благ і оплата послуг); б) податки та інші обов'язкові платежі; в) грошові накопичення і заощадження [5, 109].

З таким підходом в основному погоджуються й автори колективної монографії «Фінансова система і економіка», які вважають, що «грошові витрати бюджету домогосподарств доцільно поділяти на:

- споживчі витрати (купівля товарів і оплата послуг). Оплата послуг включає: квартирну плату і комунальні платежі, оплату побутових послуг, внески до дитячих установ, витрати на путівки в санаторії і будинки відпочинку, лікування в платних медичних установах тощо;

- обов'язкові платежі і добровільні внески, які передбачають сплату податків та обов'язкових зборів, внесків на соціальне страхування, внесків у громадські та кооперативні організації, повернення позик, придбання лотерейних квитків тощо;

- грошові накопичення і заощадження, які включають: здійснення населенням внесків до установ Ощадбанку, в комерційні банки, придбання облігацій» [6, 399].

У цьому контексті хочемо зазначити, що віднесення «грошових накопичень і заощаджень» до витрат домашнього господарства не є правомірним, оскільки, скажімо, неорганізовані заощадження громадян (тобто кошти, що зберігаються на руках в населення) за своєю економічною природою не є витратами, вони лише тимчасово виведені з обігу і відкладені на випадок непередбачених подій.

Не можемо погодитися і з С. А. Белозьоровим, який є категоричним у твердженні, що «існують два основних напрями використання отриманого домашніми господарствами доходу: споживання і заощадження» [7, 56] (а як же тоді бути з витратами ні споживчого, ні заощаджувального характеру, скажімо, грошовою допомогою родичам?) і пропонує «витрати домашніх господарств поділяти на дві основні групи: витрати, не пов'язані з поточним споживанням, і витрати на поточне споживання» [7, 56]. До першої групи витрат автор відносить «податки і збори, виплати за раніше отриманими кредитами» [7, 56], а до другої – «всі грошові витрати домашніх господарств, спрямовані в даному періоді на придбання матеріальних благ і послуг» [7, 60].

В. Д. Фетісов у складі витрат домашніх господарств виділяє чотири агреговані групи: 1) витрати громадян на особисте споживання (споживчі витрати); 2) соціально обов'язкові витрати; 3) інвестиційні витрати; 4) інші витрати. Перша група витрат пов'язана з відтворенням людини як «фізіологічного організму» і «соціального індивіда». До другої групи належать податки й інші обов'язкові платежі. До складу третьої групи входять витрати на придбання об'єктів, які використовуються домашніми господарствами протягом тривалого періоду часу; і до складу четвертої групи – витрати, не віднесені до жодної з перших трьох груп [8, 297].

Усі наведені вище класифікації витрат домашнього господарства здійснені за однією (нехай і досить важливою) ознакою, а саме: за цільовим призначенням витрат. Проте за основу класифікації витрат можна брати і ряд інших ознак: ступінь регулярності здійснення витрат; періодичність здійснення витрат; ступінь необхідності здійснення витрат (рис. 1).

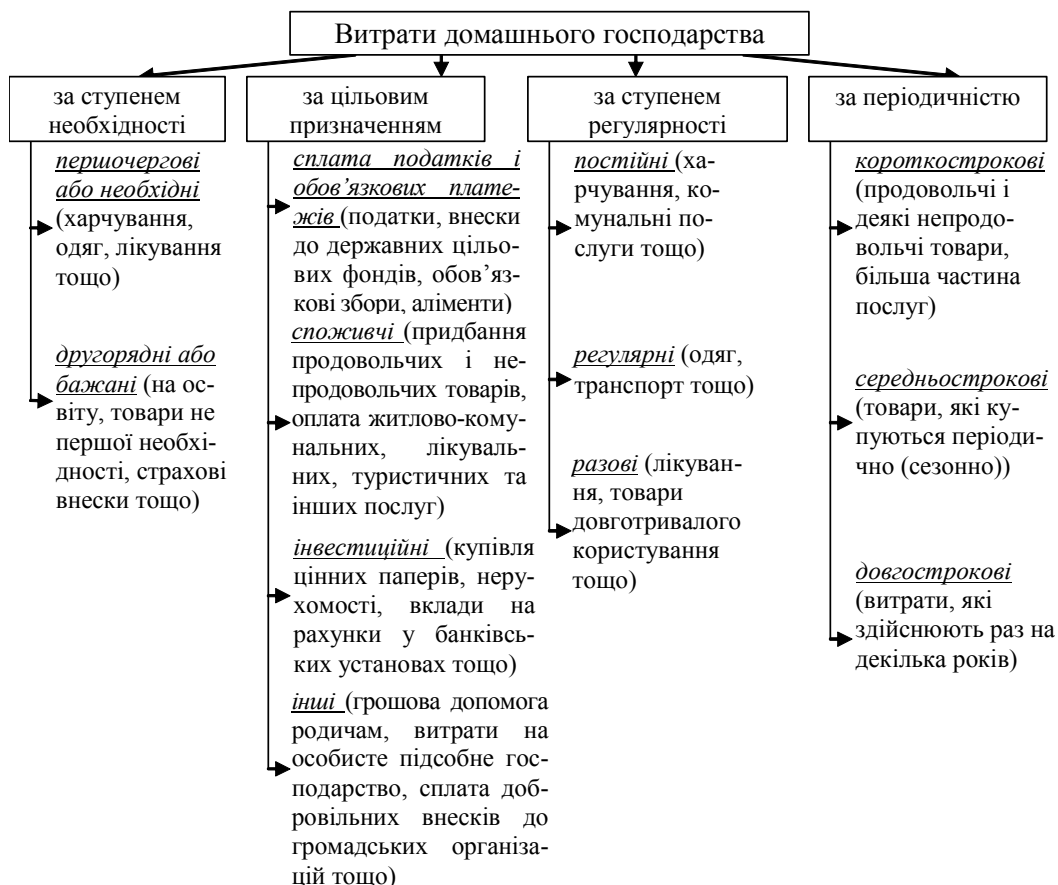

Рис. 1. Класифікація витрат домашнього господарства за різними ознаками

Загальна сума витрат домашніх господарств залежить від низки чинників, які, з погляду сфери виникнення, можна поділити на внутрішні і зовнішні. До внутрішніх факторів належать (у порядку значущості): величина сукупних грошових доходів домогосподарства; ступінь забезпечення потреб домашнього господарства за рахунок ведення натурального господарства; рівень організації ведення бюджету домашнього господарства; рівень матеріальних і духовних потреб членів домогосподарства тощо. Зовнішніми чинниками є: рівень роздрібних цін на спожиті домашнім господарством товари і послуги; величина державних дотацій, що направляються на фінансування медицини, освіти, транспорту; суми сплачених домогосподарством податків та інших обов'язкових платежів; рівень розвитку споживчого кредитування в національній економіці тощо. Окрім того, у різних країнах світу на величину, структуру і динаміку витрат домашніх господарств суттєвий вплив здійснюють також історичні, кліматичні умови, а також умови проживання і стереотипи поведінки населення.

Державний комітет статистики України до сукупних витрат домогосподарств відносить усі грошові витрати (тобто витрати на купівлю продуктів харчування, непродовольчих товарів, на оплату послуг, витрати, пов'язані із веденням особистого підсобного господарства, грошову допомогу родичам та іншим особам, витрати на купівлю нерухомості, на будівництво, капітальний ремонт житла та господарських будівель, на придбання акцій, сертифікатів, валюти, приріст вкладів до банківських установ, аліменти, податки (крім податку з доходів фізичних осіб), збори, внески тощо), а також вартість спожитих домогосподарством продовольчих товарів, отриманих з особистого підсобного господарства, в порядку самозаготівель або подарованих родичами та іншими особами, суми безготівкових пільг та субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії та палива, суми безготівкових пільг на оплату телефону, проїзду в транспорті, на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо. Вартість подарованих домогосподарством родичам та іншим особам продуктів харчування, отриманих з особистого підсобного господарства, включається до сукупних витрат у зв'язку з постійним характером цієї допомоги [9, 402].

Структура і динаміка витрат та заощаджень населення України подана у таблиці 1. Як видно із статистичних даних, наведених у таблиці, витрати, здійснювані населенням України, з року в рік зростають, що є позитивним явищем, оскільки свідчить про зростання добробуту громадян загалом. Причому найбільше зростання витрат у порівнянні з попереднім періодом спостерігалось у 2008 році (на 226,9 млрд. грн. або на 36,4%), тоді як у 2002–2003 роках зростання витрат населення у порівнянні з попереднім періодом становило лише 27,1 млрд. грн. або 11,7 % у 2002 році і 30,6 млрд. грн. або 16,5% у 2003 році.

Якщо підходити до аналізу витрат домашніх господарств України з позиції їх поділу на споживчі і неспоживчі, то варто відмітити, що такий поділ є дещо умовним, і його застосовують, коли мова йде про використання частини доходу в певному часовому періоді, адже, зрештою, майже будь-яке використання отриманого домашнім господарством доходу прямо або опосередковано направлено на задоволення потреб членів домашнього господарства, тобто на споживання.

У структурі сукупних витрат домогосподарств України левову частку (90 і більше відсотків усіх витрат) займають витрати, пов'язані із споживанням (табл. 2). Це і не дивно, адже домашні господарства є основними споживачами товарів і послуг, вироблених в економіці (за вдалим висловом А. Маршалла, «домашнє господарство належить до сфери науки про споживання» [4, 185]). Споживчі сукупні витрати включають в себе усі грошові витрати домогосподарства на купівлю продуктів харчування, непродовольчих товарів та оплату послуг (житлово-комунальних, освітніх, послуг з охорони здоров'я, транспорту і зв'язку, туристично-відпочинкових тощо).

Таблиця 1

Витрати і заощадження населення України у 2001–2008 рр.

	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Витрати та заощадження - всього	157996	100,0	185073	100,0	215672	100,0	274241	100,0	381404	100,0	472061	100,0	623289	100,0	850232	100,0
в тому числі:																
придбання товарів та послуг	139984	88,6	153589	83,0	180730	83,8	221713	80,8	306769	80,4	385681	87,1	509533	81,7	685645	80,6
доходи від власності (сплачені)	190	0,1	334	0,2	902	0,4	1864	0,7	3523	0,9	8374	1,8	16924	2,7	30415	3,6
поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	11034	7,0	14092	7,6	17763	8,2	19030	6,9	25461	6,7	33803	7,2	49053	7,9	66468	7,8
в тому числі:																
- поточні податки на доходи, майно тощо	9020	5,7	11054	6,0	13789	6,4	13553	4,9	17774	4,7	23396	5,0	35598	5,7	46894	5,5
- внески на соціальне страхування	1307	0,8	2080	1,1	2584	1,2	3647	1,3	5064	1,3	7134	1,5	8326	1,3	10853	1,3
- інші поточні трансферти	707	0,5	958	0,5	1390	0,6	1830	0,7	2623	0,7	3273	0,7	5129	0,8	8721	1,0
напрямовані не фінансових активів	3408	2,2	2464	1,3	1680	0,8	3254	1,2	4444	1,2	7159	1,5	9939	1,6	16855	2,0
приріст фінансових активів	3380	2,1	14594	7,9	14597	6,8	28380	10,4	41207	10,8	37044	7,8	37840	6,1	50849	6,0
з них:																
- приріст грошових вкладів та заощаджень в цінних паперах	6273	4,0	10184	5,5	21592	10,0	20475	7,5	53297	14,0	54880	11,6	94526	15,2	90352	10,6
- заощадження в іноземній валюті	-808	-0,5	-825	-0,5	-3881	-1,8	13288	4,8	7200	1,9	17961	3,8	19908	3,2	32561	3,8
- позики одержані за виключенням погашення (-)	-440	-0,3	-2103	-1,1	6236	2,9	6256	2,3	19355	5,1	45766	9,7	77043	12,4	116602	13,7

Примітка: Складено автором за матеріалами офіційного сайту Державного комітету статистики України [http://www.ukrstat.gov.ua/orerativ/orerativ2005/gdn_ric/dvvn%20 u/dvvn u.htm 17/02/2009]

Таблиця 2

**Динаміка структури сукупних витрат домогосподарств України
у 2002-2007 роках, (%)**

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Споживчі сукупні витрати	92,8	93,3	92,6	91,1	90,5	90,0
Продукти харчування та безалкогольні напої	59,1	58,6	57,5	56,6	53,2	51,4
Алкогольні напої, тютюнові вироби	2,6	2,8	2,8	2,9	2,6	2,6
Непродовольчі товари та послуги	31,1	31,9	32,3	31,6	34,7	36,0
в тому числі						
одяг і взуття	5,4	5,3	5,7	5,7	5,8	5,9
житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	10,5	10,4	9,7	8,5	9,6	10,9
предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	1,7	2,0	2,3	2,6	2,8	2,9
охорона здоров'я	3,0	2,8	2,8	2,5	2,5	2,5
транспорт	3,0	3,3	3,0	3,0	3,7	3,4
зв'язок	1,3	1,5	1,8	2,1	2,6	2,6
відпочинок і культура	1,9	2,3	2,4	2,6	2,4	2,4
освіта	1,2	1,1	1,3	1,1	1,4	1,3
ресторани та готелі	1,1	1,4	1,6	1,7	2,2	2,3
різні товари і послуги	2,0	1,8	1,7	1,8	1,7	1,8
Неспоживчі сукупні витрати	7,2	6,7	7,4	8,9	9,5	10,0

Примітка: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt2006_u.htm

Причому у міських домогосподарствах споживчі витрати є дещо більшими, ніж у сільських (91,3% та 86,3% відповідно), що пов'язано передусім із збільшенням питомої ваги комунальних платежів та витрат на транспорт, зв'язок, відпочинок, культуру і освіту (табл. 3).

Таблиця 3

**Структура споживчих сукупних витрат домогосподарств України у 2007 році
(в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство)**

	Сукупні витрати		
	усі домогосподарства	у тому числі які проживають	
		у міських поселеннях	у сільській місцевості
Усього витрат, грн.	1722,0	1820,5	1503,1
Відсотків			
Споживчі витрати	90,0	91,3	86,3
продукти харчування та безалкогольні напої	51,4	49,5	56,4
алкогольні напої	1,7	1,7	1,3
тютюнові вироби	0,9	0,9	0,8
одяг і взуття	5,9	6,0	5,7
житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	10,9	12,0	8,1
предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	2,9	3,0	2,7
охорона здоров'я	2,5	2,5	2,5
транспорт	3,4	3,5	2,9
зв'язок	2,6	2,9	1,6
відпочинок і культура	2,4	2,9	1,2
освіта	1,3	1,6	0,7
ресторани та готелі	2,3	2,8	1,0
різні товари та послуги	1,8	2,0	1,4

Примітка: Складено за матеріалами джерела [9, 424]

Найбільшу питому вагу у витратах вітчизняних домогосподарств займають витрати на харчування: 51,4 % усіх сукупних витрат домогосподарств у 2007 році і понад 85 % усіх витрат у 1999 році (згідно з класифікацією ООН, 60 % витрат сімейного бюджету на харчування свідчать про рівень злиденності домашнього господарства). Для прикладу: у США цей показник не перевищує 20%. Цікавим є той факт, що у сільських домогосподарствах питома вага витрат на продукти харчування та безалкогольні напої є значно більшою, ніж у міських домогосподарствах (56,4 % і 49,5 % відповідно), що можна пояснити зарахуванням до сукупних витрат вартості спожитих домогосподарствами продовольчих товарів, отриманих з особистих підсобних господарств та у порядку самозаготівель, які, звичайно ж, є набагато більшими у сільській місцевості, ніж у міській. Частки усіх інших статей споживчих витрат у сільських домогосподарствах значно менші в порівнянні зі споживчими витратами міських домогосподарств (окрім витрат на охорону здоров'я, які є однаковими і становлять по 2,5 % усіх сукупних витрат).

Для того, аби максимально оптимізувати свої споживчі витрати, членам домашніх господарств в ході самостійного аналізу доцільно передусім визначитися, до якої групи споживачів вони належать, щоб у подальшому мати можливість об'єктивно сформулювати витратну частину свого бюджету. Фахівці з економічної психології виділяють декілька типів споживачів:

– «депресивні споживачі», для яких покупки є способом емоційної розрядки. Такі індивіди часто купують непотрібні речі і, як правило, здійснюють надлишкові (зайві) витрати, не узгоджені з їхніми доходами;

– «споживачі-наслідувачі», котрі здійснюють покупки під впливом знайомих і друзів за принципом: «у мене також повинно бути». Такі люди, як правило, стикаються з фінансовими проблемами;

– «жертви реклами» – індивіди, які вірять в необхідність для них усіх товарів, про які їм стає відомо з рекламних оголошень. Такі споживачі не лише здійснюють необґрунтовані витрати, але досить часто наносять шкоду власному здоров'ю, використовуючи неперевірені засоби особистої гігієни чи ліків;

– «споживачі, які купують для особистого задоволення» – індивіди, котрі не можуть відмовити собі в задоволенні купити не дуже потрібну річ. Такі люди здійснюють надлишкове споживання в основному за рахунок непередбачених доходів;

– «скупі споживачі» – особи, котрі не купують навіть необхідні товари і здатні економити на харчуванні;

– «раціональні споживачі» – індивіди, які здійснюють заплановані витрати і здатні відкласти покупку, щоб переконатися в її доцільності [10, 132–133].

Принагідно зазначимо, що з метою дотримання витратної частини бюджету домогосподарства громадяни повинні вміти правильно оцінювати характер спрямованої на них реклами. Вони мають чітко розділяти інформаційні повідомлення про появу нових товарів чи властивостей від агресивної реклами, спрямованої на провокування емоційного пориву купити той чи інший товар, а також на формування стилю життя як рекламного прийому, що використовується замовниками і розробниками з метою збільшення своїх продаж. Також при здійсненні покупок потрібно дотримуватися простих правил, серед яких можна виділити наступні: найдорожчі магазини і ресторани знаходяться у центрі міста; найневигодніший курс обміну валюти – в аеропортах і готелях; при вигідному обмінному курсі необхідно поцікавитися у працівника банку, чи не стягуватиметься додаткова комісія при обміні валюти тощо.

Неспоживчі сукупні витрати (близько 10 % усіх сукупних витрат домогосподарств) включають витрати, пов'язані з веденням особистого підсобного господарства (купівля реманенту, насіння, палива), грошову допомогу родичам, витрати на купівлю нерухомості,

будівництво та капітальний ремонт житла, на придбання акцій, сертифікатів, валюти, приріст вкладів до банківських установ, на сплату аліментів, податків та інших обов'язкових платежів, а також суми використаних заощаджень, позик та повернутих домогосподарством боргів. Структуру неспоживчих сукупних витрат домогосподарств України подано у таблиці 4.

Таблиця 4

Структура неспоживчих сукупних витрат домогосподарств України у 2006–2007 роках

(у середньому за місяць на одне домогосподарство)

	У % до сукупних витрат		В т. ч. у міських поселеннях		В т. ч. у сільській місцевості	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
<i>Неспоживчі витрати</i> сукупні	9,5	10,0	8,5	8,7	12,1	13,7
у тому числі:						
допомога родичам, іншим особам	3,3	3,3	2,6	2,5	5,2	5,4
купівля акцій, нерухомості, будівництво, капремонт, вклади до банків	4,1	3,7	3,7	3,0	4,9	5,7
інші витрати	2,1	3,0	2,2	3,2	2,0	2,6

Примітка: Складено за матеріалами джерела [11, 159-161]

Важливо відмітити, що між рівнем доходів і структурою витрат домогосподарств існує тісний взаємозв'язок. Ці закономірності вперше дослідив німецький статистик Е. Енгель. Він стверджував, що зі зростанням доходу частка витрат на харчування зменшується; витрати на одяг, житло, опалення й освітлення змінюються порівняно менше, несуттєво; а питома вага витрат на задоволення культурних та інших нематеріальних потреб помітно збільшується (що підтверджують дані табл. 5). Це означає, що потреби споживачів задовольняються від простіших (актуальних) до вищих залежно від рівня доходів домашніх господарств.

Таблиця 5

Структура сукупних витрат домогосподарств України за децильними (10-%) групами залежно від розміру середньодушових загальних доходів у 2007 році

	Всі домогосподарства	у тому числі за децильними (10-%) групами за рівнем середньодушових загальних доходів у місяць									
		Перша (нижча)	друга	третья	Четверта	п'ята	шоста	сьома	восьма	дев'ята	Десята (вища)
Продукти харчування	51,4	64,6	59,4	57,8	56,6	56,0	54,7	51,7	49,8	46,1	37,2
Алкогольні напої	1,7	1,2	1,3	1,4	1,5	1,5	1,7	1,7	1,8	1,7	2,1
Тютюнові вироби	0,9	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,9	0,7	0,6
Одяг і взуття	5,9	5,7	5,7	5,6	5,5	5,4	6,0	6,1	6,2	6,1	6,1
Житло, вода, електроенергія	10,9	10,2	11,2	11,8	11,2	11,5	11,1	10,9	11,0	10,5	10,7
<i>Довідково: оплата житла і комунальних послуг</i>	8,5	8,1	8,8	9,1	9,0	9,3	8,7	8,4	8,4	7,9	8,1

Продовження таблиці 5

Предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	2,9	2,2	2,3	2,6	2,5	2,9	2,6	3,0	3,1	3,3	3,3
Охорона здоров'я	2,5	1,8	2,5	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5	2,6	2,6	2,6
Транспорт	3,4	1,8	2,1	2,0	2,5	2,4	2,5	3,2	3,8	4,1	5,8
Зв'язок	2,6	1,9	2,2	2,2	2,3	2,3	2,7	2,8	2,7	2,8	3,0
Відпочинок і культура	2,4	1,2	1,7	2,0	1,8	1,9	2,2	2,5	2,6	2,9	3,6
Освіта	1,3	1,0	1,0	1,1	1,3	1,2	1,4	1,6	1,5	1,4	1,6
Ресторани та готелі	2,3	1,4	1,4	1,5	1,6	1,5	2,0	2,5	2,5	2,6	3,8
Різні товари та послуги	1,8	1,5	1,6	1,6	1,6	1,5	1,7	1,8	1,9	2,1	2,2
Споживчі сукупні витрати	90,0	95,7	93,5	93,3	92,1	91,7	92,0	91,3	90,4	86,9	82,6
Розподіл споживчих сукупних витрат											
Продовольчі товари	54,0	67,0	61,8	60,2	59,1	58,5	57,2	54,4	52,5	48,5	39,9
Непродовольчі товари	22,0	19,7	21,0	21,9	21,3	21,8	21,8	22,3	23,0	22,9	22,5
Послуги	14,0	9,0	10,7	11,2	11,7	11,4	13,0	14,6	14,9	15,5	20,2
Неспоживчі сукупні витрати	10,0	4,3	6,5	6,7	7,9	8,3	8,0	8,7	9,6	13,1	17,4
- допомога родичам та іншим особам	3,3	1,2	1,8	2,3	2,6	3,0	3,4	3,3	3,6	4,3	4,9
- купівля акцій, нерухомості, будівництво, капремонт, вклади до банку	3,7	1,3	2,3	2,1	2,7	3,4	2,8	3,2	3,1	5,3	6,7
- інші витрати	3,0	1,8	2,4	2,3	2,6	1,9	1,8	2,2	2,9	3,5	5,8
Всього сукупних витрат	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Примітка: Складено за матеріалами джерела [11, 193]

Як свідчить статистика (табл. 5), відмінність між витратами 10 % найбіднішого (перша децильна група) і 10 % найбагатшого (десята децильна група) населення по окремих є доволі суттєвою. Скажімо, на придбання продуктів харчування найбідніші громадяни витрачають майже у 2 рази більше коштів, ніж найбагатші. Зате домогосподарства, що належать до десятої децильної групи, значно більше коштів (у порівнянні з домогосподарствами першої децильної групи) витрачають на транспорт – у 3,2 раза; відпочинок і культуру – у 3 рази; ресторани та готелі – у 2,7 раза; а також на усі види неспоживчих витрат (в середньому у 4 рази), в тому числі: на допомогу родичам та іншим особам – у 4,1 раза; купівлю акцій, нерухомості, будівництво, капремонт, вклади до банків – у 5,2 раза; на інші витрати – у 3,2 раза.

Насамкінець зазначимо, що витрати домашніх господарств відіграють важливу роль в економічному житті держави, адже витрачаючи отримані доходи, домогосподарство забезпечує формування і розвиток ринку товарів і послуг; реалізуючи свої накопичення

і заощадження, воно формує попит на цінні папери та інші фінансові активи, сприяючи розвитку фінансового ринку; великою є роль домогосподарств як суб'єктів пропозиції важливих виробничих ресурсів – праці та підприємницького хисту; члени домашнього господарства, виховуючи дітей, стають головними споживачами послуг соціально-культурної сфери, яка фінансується державою.

Література

1. Менгер К. *Основания политической экономии: Введение в критический обзор. Общая часть* / Пер. с нем. Г. Тиктина и И. Абезгуза. – Одесса, 1903. – 128 с.
2. Щербина Ф. А. *Крестьянские бюджеты*. – Воронеж: Изд. Императорского Вольного Экономического Общества, 1900. – С. I-VI; 88–104.
3. Бунге Н. Х. *Основания политической экономии*. – К., 1870. – С. 1–29.
4. Маршалл А. *Принципы экономической науки. т. II.* / Пер. с англ. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1993. – 310 с.
5. Чернов А. Ю. *Личные финансы: доходы и расходы семейного бюджета*. – М.: Перспектива, 1995. – 175 с.
6. *Финансовая система и экономика* / Под. ред. В. В. Нестерова, Н. С. Желтова. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 429 с.
7. Белозеров С. А. *Финансы домашнего хозяйства: инвестиционный аспект*. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2006. – 194 с.
8. Фетисов В. Д. *Финансы граждан: Монография*. – Нижний Новгород: Изд-во ННГУ им. Н. И. Лобачевского, 2000. – 383 с.
9. *Статистичний щорічник України за 2007 рік* / За редакцією Осауленка О. Г. – К: ТОВ „Видавництво „Консультант”, 2008. – 561 с.
10. *Екшембиев Р. С. Персональные финансы в финансовой системе государства* / Р. С. Екшембиев; под. ред. В. А. Слепова. – М.: Магистр, 2008. – 302 с.
11. *Витрати і ресурси домогосподарств України у 2007 році (за даними вибіркового обстеження домогосподарств України). Статистичний збірник*. – К.: Державний комітет статистики, 2008. – 431 с.
12. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Редакція отримала матеріал 25 березня 2009 р.